

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-1>

УДК 330.1:338.26.

СТРАТЕГІЯ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ В ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

STRATEGY FOR EFFECTIVE STATE DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Білязе Олексій Сергійович

здобувач відділу макроекономіки та державного управління,
Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, м. Одеса
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3361-7931>

Bilyaze Oleksii

Black Sea Research Institute of Economics and Innovation, Odessa

Вибір і стратегії ефективного розвитку держави має враховувати та оцінювати системний вплив усіх факторів діяльності. Помилковим є обмеження оцінки за одним напрямком (фінансова проекція чи операційна ефективність) – результат буде суб'єктивний, відповідно і прогнозу ефекту від реалізації стратегії – не об'єктивний. Враховуючи концептуальний підхід, необхідним є визначений алгоритм оцінки стратегії ефективного розвитку, що охоплює всі чинники діяльності держави, існуючі методи економічної оцінки ефективності реалізації стратегії мають певні недоліки. Перспективним кроком вирішення проблеми є створення методики, що інтегрує систему економічних індикаторів у комплексний показник ефективності стратегічного розвитку в умовах глобалізації. На сьогодні є значна кількість систем та методик оцінки ефективності реалізації стратегії розвитку держави, проте усі вони позбавлені універсальності, не є комплексними з урахуванням концептів. Ми спробували представити тривимірну модель інтегральної оцінки стратегії ефективного розвитку держави в умовах глобалізації, проаналізували чинники впливу на ефективність національної стратегії розвитку держави.

Ключові слова: економічний розвиток, стратегія держави, глобалізація, економічна глобалізація.

When choosing a strategy for effective development of the state should consider and assess the impact on virtually all aspects of its activities. Therefore, the assessment should not be limited to one of the areas (for example, only in the financial projection or in the operational efficiency projection), as this may lead to incorrect data and, consequently, inaccurate forecast of the effect of the strategy. Accordingly, it is necessary to develop an algorithm for evaluating the strategy of effective development, which considers all aspects of the state. existing methods of economic evaluation of the effectiveness of the strategy have serious shortcomings. A promising direction in finding a solution to the problem is to build a methodology that integrates a system of economic indicators into a comprehensive indicator of the effectiveness of strategic solutions in the context of globalization. Currently, there are many schemes and methods for assessing the effectiveness of the state development strategy, but none of them is universal, none considers the full impact of all factors. Therefore, the article develops a three-dimensional model of integrated assessment of the strategy of effective state development in the context of globalization and analyzes aspects that directly affect the effectiveness of the national strategy of state development. The main difference between the effective economic strategy of the state is the uncertainty of the results due to the influence of various external factors, many of which cannot be accurately assessed. The degree of influence of such factors is closely related to the level of risk. The high level of uncertainty indicates that the goals of the analyzed strategy can be achieved. Therefore, in assessing the effectiveness of the strategy, the state needs to assess the risks associated with the implementation of this strategy and forecast the outcome based on the information received. However, modern methods of evaluating an effective development strategy do not consider the risks that may arise in its implementation. Thus, it is advisable to consider such an indicator as the level of risk of economic strategy. Qualitative and quantitative methods should be used to assess the risks associated with the implementation of the strategy. The use of such indicators allows to identify the main risks, to analyze the factors influencing the occurrence of these risks. This technique involves determining the possible harm of this risk and the probability of its occurrence.

Keywords: economic development, state strategy, globalization, economic globalization.

Постановка проблеми. При розробці дієвої реалізації економічної стратегії, необхідно враховувати глобальні тенденції. Аналіз викликів, внутрішніх та зовнішніх, дозволяє визначити обмеження розвитку, заходи, які сприятимуть подоланню вказаних факторів, з метою досягнення бажаних цілей, уніфікуючи необхідні ресурси та спрямовуючи їх на вирішення конкретних завдань. Автори довгострокових стратегій країн світу переважно вдаються до сценарного підходу – це не є чинник різноваріативності майбутніх прогнозів.

Держави світу визначили свої пріоритети економічного розвитку із врахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів, враховуючи ментальні особливості нації, потенціал, національні інститути та процедури. Існуючі в державі соціальні, економічні, екологічні та інші пріоритети мають бути інтегровані в національну стратегію економічного розвитку, а сприяння партнерів з розвитку має враховувати ці пріоритети [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив процесів глобалізації на державний розвиток досліджували такі вчені: Альберт М., Артьомова Т., Білорус О. Г., Гжегож В., Кравчук Н., Колодко П., Мескон М., Сафонов Ю., Хедоури Ф., Шапошніков К.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У даній статті зроблені спроби дослідження впливу процесів глобалізації на формування та розробку економічної стратегії держави.

Переваги системи показників оцінки ефективності реалізації стратегії мають переваги і недоліки. Зокрема, переваги – це те, що серед переваг можна виділити: більшість фінансових показників адаптовані до колишніх стратегій розвитку, за результатами показників є можливість створити дерево стратегічних цілей, система збалансованих показників дозволяє реалізувати моніторинг стратегічних результатів. Недоліки – це система показників, які є індивідуальним для конкретної держави, у межах методики акцентується увага на реалізацію стратегії, відсутня оцінка способів зміни економічної ефективності стратегії держави, відсутня відповідальність за підсумковий результат.

Пропоновані методи економічної оцінки ефективності реалізації стратегії не позбавлені системних недоліків. Перспективним напрямом розв'язання проблеми є створення методики, що інтегрує систему економічних індикаторів у комплексний показ-

ник ефективності стратегічної реалізації в умовах глобалізації. На сьогодні є значна кількість методик оцінки ефективності реалізації стратегії розвитку держави, але вони позбавлені універсальності і загальної системності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання): обґрунтування та аналіз теоретичних та методичних підходів щодо процесів глобалізації, формування та розробка економічної стратегії держави, пошук методів і методик, практик і концепцій щодо підвищення ефективності економічної стратегії держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо вважати стратегію всебічним, детальним і комплексним планом, спрямованим досягнення мети, то ефективністю реалізації стратегії вважатимуться відповідність отриманих результатів поставленої стратегічної мети [2].

Вивчаючи, аналізуючи ефективність реалізації стратегії, необхідно враховувати, відповідність вимогам зовнішнього середовища та динаміки. У сучасних умовах перспективно-прогресивними ефективними стратегіями ефективного розвитку направлені не лише на зміну векторів розвитку держави, а й на створення нових систем аналізу, управління та контролю за діяльністю держави.

Економічна ефективність – це отримання максимуму можливих благ від наявних ресурсів. Для цього постійно мають зіставлятися блага й витрати, тобто обов'язковою умовою ефективності є раціональна поведінка, яка полягає в прагненні до максимального прибутку (результату) за мінімальних витрат [3].

Концептуальна економічна оцінка варіацій передбачає детальний облік очікуваних результатів реалізації варіанту та відповідні витрати. Значний вибір орієнтований не лише на завершення кінцевої мети, але й на максимальну ефективність проміжних рішень. Оцінка проміжних рішень дозволяє стверджувати про ефективність системи рішень, кількісно визначити можливі відхилення у реалізації стратегічної мети. У виборі між кількісним та якісним методами враження ефективності реалізації стратегії необхідно враховувати результативність отримання, вираження, оцінність, визначення методів використання.

Враховуючи зазначене, пропонуємо тривимірну модель інтегральної оцінки, у вигляді тривимірної системи координат (формула 1):

$E = f(C; M; S)$ * фактори глобалізації

де E – економічна оцінка ефективності реалізації стратегії,

C – якість стратегії,

M – якість механізму,

S – стратегічна ефективність.

Формула 1. Тривимірної системи координат [розроблено автором]

Під якістю стратегії ми розуміємо відносні показники відповідності стратегії тенденціям розвитку оточуючого середовища динамічність, гнучкість, контроль, відповідність можливостям держави, об'єктивності тощо. Якість механізму реалізації – це складний механізм створення побудови, реалізації, оцінки, контролю стратегії, доступність у реалізації стратегії, повнота та максимальна експлуатацію. Стратегічна ефективність – це якісні зміни, спрогнозовані у довгостроковому періоді за результатами реалізації стратегії, результати від реалізацій попередніх стратегічних рішень. Стратегічна ефективність є інтегральним показником розраховується, враховуючи чітко визначену ситуацію підприємництва, установи тощо. Пропонуємо запровадити інтегральний показник оцінки ефективності реалізації стратегії розвитку установи, що базується на тривимірній моделі ефективності.

При визначенні стратегічних пріоритетів у межах національної стратегії економічного розвитку, визначаються генеральна мета стратегії. Наступальний крок – це стратегічні пріоритети та спільні завдання.

Щодо фінансової складової, то головний акцент направлений на показники фінансового ефекту від реалізації стратегії, співвідношення витрат та результатів. Основні показники розрахунку – це витрати на реалізацію стратегії та ефект від реалізації. Ефект від реалізації – це інтерес, який отримує держава після застосування стратегії (додатковий прибуток, зниження витрат тощо). Витрати на реалізацію характеризуються обсягом інвестицій, які необхідні для реалізації стратегії. Загалом таке співвідношення результату та витрат трансформовано формулою (формула 2):

$$E_c = \frac{P_c}{Z_c} \times \text{глобалізаційний вимір}$$

де E_c – показник ефективності стратегії;

P_c – результат реалізації стратегії;

Z_c – витрати на реалізацію стратегії.

Формула 2. Ефективність стратегії [розроблено автором]

Пропонований метод оцінки зазвичай використовують за наявності альтернативних стратегій. Вказаний показник відображає найвигідніші та найоптимальніші варіанти для підприємства на етапі вибору стратегії. Представлена формула не враховує деякі аспекти а, отже, використовуючи лише такий спосіб оцінки, складно отримати точну інформацію про ефективність стратегії, оскільки оцінка проводиться лише за двома показниками (витрати та результат), пропонуємо застосувати для оцінки ефективності стратегії розвитку держави (формула 3):

$$E_c = \frac{\Delta E}{B + E_n * I}$$

де ΔE – приріст ефекту від реалізації стратегії;

B – витрати;

E_n – нормативний коефіцієнт ефективності;

I – глобалізаційні умови.

Формула 3. Ефективність стратегії розвитку держави [розроблено автором]

Оцінка стратегії за вказаною формулою відобразить вищу ефективність і точність, підвищить раціональність застосування стратегії на початкових етапах оцінки ефективності в умовах глобалізації. Головна перевага методу в тому, що пропонується модель враховує нормативний коефіцієнт ефективності, який, залежно від галузі підприємства, набуває різних значень.

Особлива увага – це роль держави в глобалізованому світі, адже взаємозалежність країн та зв'язки суттєво посилюються. Для вирішення вказаних проблем-необхідно підвищити роль економічної стратегії вектора розвитку, бо ні ринкова саморегуляція, ні державне втручання окремо не забезпечують повноцінний та гармонійний розвиток суспільства. Зазначені механізми не протиставляються, а взаємодіють, доповнюючи один одного. Науковці в пошуках ідеального балансу, проте такий баланс специфічний для кожної окремої країни та для різних етапів економічного розвитку [6].

На сьогодні дуже важливим є розуміння того, що глобалізаційні та інтеграційні процеси не зменшують ролі держави, навпаки, для якісного інтегрування економіки будь-якої країни є необхідною умовою формування міцної держави як інституту та формування ефективної економічної політики держави.

Досвід розвинених країн підтверджує, що в економіці закладено потенціал ефективності, який залучається через забезпечений в інституційному плані державний бюджет. Орієнтація процесів розвитку економіки на забезпе-

чення економічної ефективності і досягнення цілей у суспільному розвитку покладено у площині поєднання важелів економічної політики держави та ринкової саморегуляції. Глобальний розвиток визначається не лише змінами економічних параметрів, а й системою відносин, що задають імпульси новим трансформаційним зрушенням, що актуалізує необхідність вибору методологічної платформи для явищ та процесів, а також сценарного моделювання ефективного розвитку.

Характерними рисами процесу глобалізації є:

– вихід за межі індустріалізації, новий постіндустріальний період розвитку економічних відносин;

– об'єднання зусиль країн та глобальне осмислення політичних, економічних, соціальних та культурних проблем;

– зміна умов існування людства: економічна та інформаційна інтегрованість, рівність народів та рас та загальне панування миру на Землі – людство, «інтегроване в одне ціле» [5];

– збільшення загального доходу країн, обсягів світової торгівлі, обсягів іноземних інвестицій, обсягів виробництва та споживання;

– економічне зростання бідних країн, інтелектуалізація суспільства та економіки.

Визначаючи рівень автономії держави у економічній політиці, підкреслюємо, що глобалізація трансформує її форми та функції. Досвід глобального розвитку останніх десятиліть виявляє два взаємопов'язані, але водночас різні напрями трансформацій, які безпосередньо фокусуються у площині проблематики. Перше – дерегулювання, що передбачає зменшення активного втручання держави в економічні процеси, усунення інституційного балансу у напрямку ринкових сил та суб'єктів транснаціонального підприємства та масштабне застосування механізмів саморегуляції у тих сферах, які раніше регулювалися державою. Друге – трансформація системи регулювання, сутність якої полягає у зміні не норм, що регламентують економічні процеси, а самих підходів до розробки правил та прийняття регулюючих рішень [6].

Враховуючи широту видів діяльності держави, систематизованих у процесі реалізації, а також контроль ефективності відповідного управлінського впливу, підкреслюємо, що формування та узгодження змісту державної політики утворюють досить автономний та особливий тип суспільних відносин. Зокрема це стосується процесів розробки концепцій та стратегій діяльності держави, їх прийняття та контроль за втіленням. Економічна полі-

тика реалізується через застосування власної владної компетенції органами держави та значною мірою врегульована в рамках нормативного регулювання [7].

Глибинним наслідком глобалізації є обмеження регулюючих функцій країн. При цьому країни вже не можуть належним чином захистити національні економіки від дисбалансів та асиметричних шоків. Внаслідок лібералізації національні уряди втрачають можливість ефективно використати цілу низку макро-економічних інструментів. До того ж, вони змушені враховувати інтереси транснаціональних корпорацій, а тому відбувається об'єднання інтересів держави з інтересами найвпливовіших компаній. Отже, глобалізація веде до незворотної деформації ринкових механізмів з урахуванням зміни характеру конкуренції. У цьому випадку відбувається зміщення інституційного балансу від ринкових сил та суб'єктів транснаціонального підприємства у напрямі інституту держави, якому відводиться визначальна роль у соціально-економічній трансформації, оскільки ринок такі проблеми вирішувати не в змозі. Йдеться, зокрема, про те, що технологічний розрив між лідерами та аутсайдерами світової цивілізації обумовлює витіснення з обороту продукції аграрно-сировинного характеру (відповідно, і країн, експорт яких ґрунтується на даній продукції) та загострення міжнародної конкуренції у виробництві товарів з високим рівнем доданої вартості [4].

Формування економічної політики держави, відповідальність за порушення встановленого порядку формування та реалізації її положень мають отримати власний закріплений законодавчо механізм. Гж.В. Колодко визначив, що держава має забезпечувати збалансований довгостроковий економічний розвиток, основою якого є три складові: збалансоване економічне зростання; зростання, збалансоване у соціальному вимірі; зростання, збалансоване в екологічному контексті [8].

Економічний вимір глобалізації характеризується такими ключовими ознаками [9]:

- еволюція в інформаційних технологіях;
- економічна революція (стимулювання політики економічного зростання);
- регіоналізація світової економіки;
- поляризація економіки.

При формуванні стратегічних пріоритетів та програм розвитку експерти рекомендують звернути увагу на наступні моменти [1]:

1. Система пріоритетів має бути взаємопов'язаною системою, а не являти собою

набір переваг і побажань, що в комплексі суперечать один одному.

2. При визначенні стратегічних пріоритетів необхідним є комплексний облік усіх зовнішніх, внутрішніх факторів та обмежень періоду.

3. Необхідно досягти оптимальної траєкторії майбутнього руху всіх пріоритетів та програм економічного розвитку для того, щоб уникнути як мінімізації цілей, так і нереалістичності індикаторів.

4. Важливо домогтися збалансованості реалізації системи пріоритетів з огляду на їх адекватну забезпеченість фінансовими, трудовими, інтелектуальними, природними, матеріальними та іншими ресурсами.

На основі цілей та стратегічних пріоритетів формуються конкретні, прив'язані до певних термінів результати, яких країна має намір досягти під час реалізації своєї стратегії. У цьому ключі стратегія економічного розвитку постає як загальний напрямок, на якому слід шукати шляхи досягнення пріоритетів та завдань.

Висновки. Виокремлюємо два чинники, що безпосередньо впливають на ефективність національної стратегії розвитку держави:

1) реальну оцінку необхідних ресурсів для реалізації стратегічних пріоритетів;

2) відповідність ресурсів можливостям країни та структури макроекономіки.

Національна стратегія економічного розвитку охоплює різні фактори та пріоритети розвитку складається із безлічі програм, що потребують фінансування, успіхом до реалізації в державах є визначення пріоритетності програм та вибір найефективніших заходів державної політики серед усіх можливих альтернативних інструментів. Системи моніторингу та оцінки забезпечують координацію дій в уряді, а також між урядами, приватним сектором, громадян-

ським суспільством та міжнародними партнерами; можливість оцінки прогресу у досягненні загальнонаціональних стратегічних цілей, коригування механізму, інструментів у процесі реалізації політик, планів дій та програм, забезпечення прозорості, дій виконавців, процесу прийняття рішень загалом.

Для реалізації гармонізації інтересів у глобальному просторі та реалізації виваженої економічної політики необхідна наукова ідентифікація стратегічних пріоритетів розвитку економіки, визначення концептуальних підходів, інструментарію.

Основною відмінністю ефективної економічної стратегії держави є невизначеність кінцевих результатів, що обумовлено впливом зовнішніх факторів. Ступінь впливу таких факторів тісно пов'язаний із рівнем ризику. Високий рівень невизначеності у тому, що мета аналізованої стратегії досягається повною мірою. Отже, в оцінці ефективності стратегії держави необхідно оцінити ризики, реалізації стратегії та спрогнозувати результати із урахуванням отриманої інформації. Сучасні методи оцінки стратегії ефективного розвитку не враховують ризики, що можуть виникнути у її реалізації. Отже, доцільно враховувати такий показник, як рівень ризику економічної стратегії. Для оцінки ризиків, пов'язаних із реалізацією стратегії, необхідно застосовувати якісні та кількісні методи. Застосування таких показників дозволяє виявити основні ризики, проаналізувати чинники, що впливають на виникнення ризиків. Методика передбачає визначення можливої шкоди ризику та ймовірність його наступу, якісний метод оцінки ризиків є основою для подальших кількісних досліджень. Кількісні методи дозволяють оцінити рівень впливу того чи іншого ризику на реалізацію стратегії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Заглядывая за горизонт. Концепции и опыт формулирования национальных стратегий Центра экономических исследований. URL: www.cer.uz
2. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджменту. Москва : Вільямс, 2009.
3. Экономика : учебник. 3-е изд., перераб. и доп. / под ред. А. С. Булатова. Москва : Юристъ, 2002. 896 с.
4. Государственное управление и закон : Доклад о мировом развитии 2017 / Группа Всемирного банка. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/25880/210950ovRU.pdf?sequence=83&isAllowed=y>
5. Білорус О. Г. та ін. Глобальний конкурентний простір : монографія. Київ : КНЕУ, 2007. 680 с.
6. Кравчук Н.Я. Дивергенція глобального розвитку: сучасна парадигма формування геофінансового простору. Київ : Знання, 2012. 782 с.
7. Артьомова Т.І. Засади становлення нової системи державного управління господарською діяльністю. *Вісник Інституту економіки та прогнозування*. 2015. С. 19–25
8. Колодко Гжегож В. Новий Прагматизм, або економіка помірності. *Економіка України*. 2013. № 11. С. 13–28.
9. Ратленд П. Глобализация и посткоммунизм. *Международная экономика и международные отношения*. 2002. № 4. С. 15–18.

10. Kholiavko N., Grosu V., Safonov Yu., Zhavoronok A., Cosmulese C.G. Quintuple Helix Model: Investment Aspects of Higher Education Impact on Sustainability. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2021. Vol. 43. No. 1. P. 111–128. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2021.10>

11. Shmygol N., Galtsova O., Krylov D., Semenov A., Shaposhnykov K. Assessment of the Prospects for Restoring the Financial Security of the State. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*. 2021. № 5(40). P. 226–235. URL: <https://fkd.ubs.edu.ua/index.php/fkd/article/view/3457/3363>

REFERENCES:

1. Zaglyadyvaya za gorizont. kontseptsii i opyt formulirovaniya natsionalnykh strategiy Tsentra ekonomicheskikh issledovaniy [looking beyond the horizon. Concepts and experiences of formulating national policies of the Center for Economic Research]. Available at: www.cer.uz

2. Meskon M., Albert M., Khedoury F. (2009) *Osnovy menedzhmentu* [Fundamentals of management]. Moscow: Viliams. (in Ukrainian)

3. *Ekonomika* [Economics]: textbook. 3rd ed., revised. and additional / ed. A.S. Bulatova. Moscow: Yurist, 2002. 896 p.

4. Hosudarstvennoe upravlenye y zakon : Doklad o myrovom razvytyi (2017) [Governance and Law: World Development Report] / World Bank Group. Available at: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/25880/210950ovRU.pdf?sequence=83&isAllowed=y>

5. Bilorus O. ta in. (2017) *Hlobalnyi konkurentnyi prostir: monohrafiia* [Global competitive space: monograph]. Kyiv: KNEU, 680 p. (in Ukrainian)

6. Kravchuk N.Ya. (2012) *Dyvergensiya Globalnoho Rozvytku: Suchasna Paradygma Formuvannya Geofinansovoho Prostoru* [The Global Development Divergence: a Modern Paradigm for the Geo Financial Space Formation]. Kyiv: Znannya. (in Ukrainian)

7. Artiomoiva T. (2015) *Zasady stanovlennya novoi systemy derzhavnoho upravlinnya hospodarskoyu diyalnistyu* [Principles of the formation of the new system of government management of economic activities]. *Visnyk Instytutu ekonomiky ta prohnozuvannya – Bulletin of Institute for Economics and Forecasting*, pp. 19–25 (in Ukrainian)

8. Kolodko Grzegorz W. (2013) *Novyi Pragmatizm, ili ekonomika umerennosti* [A New Pragmatism or the economy of moderation]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, no. 11, pp. 13–28. (in Russian)

9. Ratlend P. (2002) *Hlobalyzatsiia y postkommunizm* [Globalization and post-communism]. *International economy and international relations*, no. 4, pp. 15–18.

10. Kholiavko N., Grosu V., Safonov Yu., Zhavoronok A., Cosmulese C.G. (2021) Quintuple Helix Model: Investment Aspects of Higher Education Impact on Sustainability. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, vol. 43, no. 1, pp. 111–128. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2021.10>

11. Shmygol N., Galtsova O., Krylov D., Semenov A., Shaposhnykov K. (2021) Assessment of the Prospects for Restoring the Financial Security of the State. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*, no. 5(40), pp. 226–235. Available at: <https://fkd.ubs.edu.ua/index.php/fkd/article/view/3457/3363>